

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Problematyka bibliotekarstwa polonijnego na łamach "Polskiej Bibliografii Bibliologicznej" w latach 1989-2004

Author: Hanna Langer

Citation style: Langer Hanna. (2009). Problematyka bibliotekarstwa polonijnego na łamach "Polskiej Bibliografii Bibliologicznej" w latach 1989-2004. W: M. Kalczyńska, D. Sieradzka, Z. Małecki (red.), "Kultura książki i prasy polonijnej : dziedzictwo narodowe i światowe" (S. 54-70). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Hanna Langer
Katowice

Problematyka bibliotekarstwa polonijnego na łamach „Polskiej Bibliografii Bibliologicznej” w latach 1989—2004

Biblioteki polonijne

Biblioteki polonijne, będące jednym z ogniw procesu bibliologicznego, „to działające na obczyźnie księżnice o wyraźnie polskim charakterze, prowadzone przez osoby, instytucje lub organizacje zachowujące poczucie wspólnoty narodowej, niezależnie od tego, czy funkcjonują na podstawie prawodawstwa danego kraju, czy też na innych zasadach (np. w polskich placówkach zagranicznych)”¹. Księgozbiór polonijny — jak podkreślił Andrzej Kłossowski — jest samoistny (np. trzon polskiej biblioteki, księgozbiór domowy) lub stanowi autonomiczną część innych kolekcji (np. polonika w obcych bibliotekach), ale wówczas musi być możliwość wyodrębnienia zespołu poloników².

Polonijne księgozbiory są rozproszone organizacyjnie i instytucjonalnie, dlatego trudno ustalić i sporządzić dokładną listę placówek przecho-

¹ B. Bieńkowska: *Biblioteki polonijne: podstawowe pojęcia. Wprowadzenie*. W: *Vademecum bibliotekarza: praktyczne i aktualne informacje dla bibliotekarzy*. Warszawa 2002, s. 2.

² A. Kłossowski: *Książka polska na obczyźnie. XX wiek*. Wybrali, przygotowali do druku i wstępem poprzedzili M.A. Supruniuk i J. Tondel. Toruń 2003, s. 32.

wujących bezcenne dla historii Polski zbiory archiwalne, biblioteczne i muzealne³. O ile jednak instytucje o ugruntowanej już pozycji w świadomości osób zainteresowanych polską książką na obczyźnie — np. Biblioteka Polska w Paryżu czy Biblioteka Polska w Londynie — są powszechnie reprezentowane we wszelkiego rodzaju przewodnikach, o tyle w wypadku mniej znanych organizacji informacja jest często niekompletna, a nawet odczuwa się jej brak. Stwierdzenie to dotyczy m.in. kolekcji udostępnianych jako zbiory publiczne (także szkolne), pełniące wśród Polonii funkcje kształtujące, rozrywkowe i kulturalne. Taki podział na biblioteki naukowe i publiczne daje obraz rozwoju nie tylko bardziej znanych polskich bibliotek za granicą, których działalność jest skierowana głównie na cele naukowe i badawcze, ale także mówi o zbiorach przeznaczonych dla czytelnika mieszkającego poza granicami kraju, szukającego w lekturze polskiej książki rozrywki. Do takich zbiorów można zaliczyć m.in. polskie biblioteki parafialne. Kolekcje te, jak również ich czytelnicy, mogłyby zatem stać się przedmiotem szerszych badań, gdyby komunikaty o nich częściej ukazywały się w literaturze przedmiotu.

Stwierdzenie to jest tym bardziej zasadne, gdy prześledzi się „Polską Bibliografię Bibliologiczną” (PBB), będącą podstawowym źródłem meta-informacji dla bibliologów, bibliotekarzy, pracowników ośrodków informacji, jak również dla osób zainteresowanych historią książki i bibliotek z zakresu następujących dziedzin: bibliologia, informacja naukowa, bibliografia, struktura i dzieje książki, wytwarzanie książki, bibliotekarstwo i użytkowanie książek. Na łamach tej bibliografii odnajdujemy zatem także informacje na temat szeroko rozumianego bibliotekarstwa polskiego i polonijnego.

Na potrzeby niniejszego opracowania przebadano roczniki za lata 1989—2004 (drukowana wersja bibliografii) w celu przeanalizowania tendencji w piśmiennictwie poświęconym bibliotekarskim aspektom życia Polonii i wskazania reprezentatywnych publikacji dla poszczególnych kręgów tematycznych. Skupiono się na drukach o zbiorach polskich, pomijając polonika w bibliotekach zagranicznych czy kolekcje wywiezione z Polski przez najeźdźców; wszystkie wymienione typy zbiorów powinny stanowić odrębny przedmiot badań ze względu na inny charakter i odmienność pełnionych funkcji.

³ *Polskie instytucje za granicą. Przewodnik po zbiorach archiwalnych*. Oprac. A. Krochmal. Warszawa 2004, s. 7.

Analiza bibliometryczna i treściowa piśmiennictwa⁴

Badając piśmiennictwo według kryterium terytorialnego, stwierdzić trzeba, że w największej liczbie publikacji⁵ podejmowana jest problematyka funkcjonowania polskich bibliotek działających we Francji, w Wielkiej Brytanii, następnie w Kanadzie, Szwajcarii i Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, czyli w największych i najstarszych skupiskach Polonii w świecie. Z kolei z chronologii wydawniczej wynika, że najwięcej pozycji na temat bibliotek polonijnych wydano w roku 2004 (por. tabela 1.). Wydawnictwa te stanowią około 11,1% całości piśmiennictwa o polonijnym bibliotekarstwie, zarejestrowanego w PBB w latach 1989–2004. Najmniej zaś pozycji ujęto w rocznikach 1990, 1989 i 1995 (odpowiednio: 3,2%; 3,5%; 4,8%).

Tabela 1

Procentowy udział piśmiennictwa na temat
bibliotekarstwa polonijnego w latach 1989–2004

Rok	Liczba opisów	Udział w PBB (w %)
1989	11	3,5
1990	10	3,2
1991	25	7,9
1992	14	4,4
1993	17	5,5
1994	19	6,0
1995	15	4,8
1996	18	5,7
1997	21	6,7
1998	25	7,9
1999	22	7,0
2000	18	5,7
2001	28	8,9
2002	18	5,7
2003	19	6,0
2004	35	11,1
Razem	315	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Polskiej Bibliografii Bibliologicznej” (1989–2004).

⁴ Tekst jest wstępnym rozpoznaniem piśmiennictwa na temat bibliotekarstwa polonijnego.

⁵ Podstawą badań była pozycja w bibliografii.

Analizując piśmiennictwo według kryterium językowego, należy stwierdzić, że zdecydowanie przeważają publikacje polskojęzyczne, przy znikomej liczbie druków w języku angielskim, francuskim czy włoskim. Bardzo rzadko ukazywały się wydawnictwa wielojęzyczne. Przykładem takiej publikacji jest wydana przez Polski Instytut Naukowy w Kanadzie i Polską Akademię Umiejętności w Krakowie w 1999 roku *Grafika polska 1918—1939. Ze zbiorów Biblioteki Polskiej w Montrealu*, w której tekst można czytać w trzech językach: polskim, francuskim i angielskim⁶.

Ponad połowa publikacji — około 54,5% — dotyczy czterech największych instytucji polonijnych gromadzących zbiory biblioteczne i archiwalne: Biblioteki Polskiej w Paryżu, Biblioteki Polskiej w Londynie, Biblioteki Polskiej im. Wandy Stachewicz w Montrealu i Biblioteki Polskiej w Rapperswilu. Pozostałe druki stanowią bardzo zróżnicowany zespół i obejmują 45,5% piśmiennictwa na temat bibliotekarstwa polonijnego zarejestrowanego na łamach PBB w latach 1989—2004 (zob. tabela 2.). W zbiorze tym można wyróżnić kilka grup tematycznych: Sesja Stałej Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie; Biblioteki polonijne w krajach Europy Zachodniej oraz Ameryki Północnej i Południowej, których wcześniej nie wymieniono; Biblioteki polonijne w krajach byłego Związku Radzieckiego i byłych krajów socjalistycznych; Metodologia badań nad polonijnymi księgozbiorami; Inne (w tym np. publikacje podejmujące ogólne problemy funkcjonowania bibliotek polonijnych, wykazy tych placówek lub teksty poświęcone konserwacji zgromadzonych zbiorów).

Tabela 2

Piśmiennictwo na temat wybranych bibliotek polonijnych w latach (1989—2004)

Nazwa instytucji	Udział w PBB (w %)
Biblioteka Polska w Paryżu	27,4
Biblioteka Polska w Londynie	11,8
Biblioteka Polska im. Wandy Stachewicz w Montrealu	8,9
Biblioteka Muzeum Polskiego w Rapperswilu	6,4
Pozostałe publikacje na temat bibliotekarstwa polonijnego	45,5
Razem	54,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Polskiej Bibliografii Bibliologicznej” (1989—2004).

⁶ *Grafika polska 1918—1939. Ze zbiorów Biblioteki Polskiej w Montrealu*. [Kom. wyd. H.M. Pappius i in.]. Montreal 1959.

Biblioteka Polska w Paryżu, Biblioteka Polska w Londynie, Biblioteka Polska im. Wandy Stachewicz w Montrealu, Biblioteka Polska w Rapperswilu

Najwięcej publikacji poświęcono Bibliotece Polskiej w Paryżu. Szczególnie dużo tekstów ukazało się w roku 2004, na który przypadła 150. rocznica otwarcia tej polonijnej instytucji. Biblioteką założoną przez uchodźców, którzy po klęsce Powstania Listopadowego znaleźli się we Francji (m.in. ks. Adam Czartoryski, Adam Mickiewicz, Julian Ursyn Niemcewicz), zarządza obecnie Towarzystwo Historyczno-Literackie. Paryska ksiąznica gromadzi dzieła dotyczące głównie historii i literatury polskiej XIX i XX wieku, choć w bibliotece znajdują się także np. cenne inkunabuły i starodruki (m.in. wydania polskiej *Biblii* ks. Jakuba Wujka)⁷. O zbiorach, historii i działalności paryskiej ksiąznicy pisali m.in. Hanna Łaskarzewska, Janusz Pezda, Jan Piskurewicz i Józef Półturzycki⁸. Janusz Pezda, opisując dzieje Biblioteki Polskiej, wspominał o początkach jej tworzenia, podkreślił jej trudną sytuację, związaną nie tylko z brakiem funduszy, ale także ze znalezieniem odpowiedniej siedziby w latach 1838—1853. Obszernym opracowaniem jest *Przewodnik po zespołach rękopisów Towarzystwa Historyczno-Literackiego i Biblioteki Polskiej w Paryżu*, w opracowaniu Marii Wrede, Marka P. Prokopa i J. Pezdy (Paryż—Warszawa 2000). W publikacji scharakteryzowano — oprócz historii biblioteki — poszczególne zespoły rękopisów.

Niektóre z omawianych tu wydawnictw dotyczyły wystaw organizowanych na podstawie zbiorów paryskiej Biblioteki Polskiej i udostępnianych do obejrzenia w Polsce. W *Skarbach kultury polskiej ze zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu* zaznaczono natomiast, że ekspozycje w Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie i w Muzeum Narodowym w Kra-

⁷ W. Zahorski: *Biblioteka Polska w Paryżu*. W: *Ślady polskości. Polonia i emigracja w świetle badań i źródeł historycznych*. Red. D. Nałęcz. Warszawa 1999, s. 143—144.

⁸ H. Łaskarzewska: *Biblioteka Polska w Paryżu — wędrówki zbiorów w latach 1940—1992*. „Roczniki Biblioteczne” 2004, R. 48, s. 3—38; J. Pezda: *Siedziby Biblioteki Polskiej w Paryżu w latach 1838—1853*. „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie” 2004, s. 177—194; J. Piskurewicz: *Listy Tadeusza Makowskiego do Zygmunta Lubicz-Zaleskiego*. „Acta Towarzystwa Historyczno-Literackiego” 1993, T. 2, s. 135—163; J. Półturzycki: *Adam Mickiewicz jako nauczyciel i pedagog*. Toruń 1998, s. 137—144 (m.in. o Bibliotece Polskiej w Paryżu).

kowie można było zaprezentować dopiero po odzyskaniu przez Polskę niezawisłości⁹.

Bogate jest piśmiennictwo na temat Biblioteki Polskiej działającej przy Polskim Ośrodku Społeczno-Kulturalnym w Londynie. Założona w 1943 roku Biblioteka, mimo wielu niedogodności (m.in. trudności finansowe i prawne, zmiany lokalu), obecnie — po przejęciu części zbiorów Biblioteki Instytutu Polskiego i Muzeum im. Generała Sikorskiego oraz funkcji i księgozbioru Centrali Bibliotek Ruchomych, rozprawdzającej polonika do bibliotek brytyjskich¹⁰ — stała się największą biblioteką polonijną w Europie Zachodniej. W literaturze przedstawiana jest zarówno historia tej instytucji, jak i współczesna jej działalność, w tym m.in. jej rola w promowaniu polskiej kultury¹¹. Wartościowe jest dzieło *Biblioteka Polska w Londynie 1942—1992. Sine litteris mors*, wydane w Londynie w 1993 roku w opracowaniu Zdzisława Jagodzińskiego. A. Kłossowski uznał w tej książce Bibliotekę Polską za „swoiste ramię Biblioteki Narodowej”; dzięki londyńskiej instytucji możliwe było także zaspokajanie czytelnich potrzeb Polonii¹². W wydanej przez Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny (POSK) publikacji zamieszczono artykuły na temat początków i obecnej aktywności księżnicy (również w zakresie organizowania wystaw), w tym jej kolekcji, oraz zbiory wspomnień osób, które przyczyniły się do powstania polskiej instytucji. Także Krzysztof Głuchowski w opracowaniu *W polskim Londynie: 1947—1970* (Londyn 1999) ujął swoje wspomnienia związane m.in. z walką o zachowanie Biblioteki Polskiej w Londynie jako odrębnej instytucji, i z przeciwdziałaniem próbom włączenia jej do zbiorów brytyjskich. Znaczącą rolę w tych działaniach odegrała Maria Danilewiczowa, twórczyni i pierwsza kierowniczka Biblioteki Polskiej, jak również jedna z założycielek POSK.

Badania nad Biblioteką Polską im. Wandy Stachiewicz w Montrealu prowadzili głównie jej pracownicy: Hanna M. Pappius (od 1986 roku dyrektor) i Stefan Władysiuk (bibliotekarz). Publikowali najczęściej na łamach pisma „Biuletyn-Bulletin”¹³, wydawanego przez Polski Instytut Naukowy w Kanadzie i Bibliotekę Polską im. Wandy Stachiewicz. Ze względu na

⁹ *Skarby kultury polskiej ze zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu*. [Red. E. Kosie-radzka i in.]. Warszawa 2004, s. 5.

¹⁰ J. Szmidt: *Biblioteki polskie we współczesnym Londynie*. Warszawa 1998, s. 45—79, 86.

¹¹ Np.: J. Zuziak: *Polska historiografia wojskowa w Wielkiej Brytanii w latach 1939—1990*. Warszawa 2001, s. 197—200.

¹² *Biblioteka Polska w Londynie...*, s. 12.

¹³ Np. H.M. Pappius, S. Władysiuk: *Działalność Biblioteki Polskiej im. Wandy Stachiewicz w roku akademickim 1997—1998*. „Biuletyn-Bulletin” 1999, s. 10—11.

ujmowanie sprawozdań i informacji o nowościach pismo to jest cennym źródłem do poznania dziejów i współczesnej aktywności kanadyjskiej biblioteki, która — jak podkreśliła H. M. Pappius — „jest na pewno najważniejszym osiągnięciem [Polskiego] Instytutu [Naukowego w Ameryce]” (PIASA). Biblioteka ta pełni właściwie dwie funkcje. Jako biblioteka akademicka służy naukowcom i studentom zainteresowanym polskimi problemami. Jednocześnie jest wypożyczalnią książek dla całej Polonii¹⁴.

Istotną część piśmiennictwa na temat bibliotek polonijnych stanowi literatura o Muzeum Polskim w Rapperswilu i o będących jego częściami — bibliotece oraz archiwum. Powstała w 1895 roku polska instytucja dzięki napływającym darom od samego początku gromadziła nie tylko eksponaty muzealne, ale także zbiory biblioteczne i archiwalne. W piśmiennictwie na temat Biblioteki Muzeum Polskiego w Rapperswilu znajdują się bardzo różnorodne pozycje: od opracowań dotyczących powstania Towarzystwa Rapperswilskiego, przez przewodniki po zbiorach (w tym kolekcji najstarszych map Polski¹⁵), po przyczynki i opracowania na temat Biblioteki¹⁶.

Sesja Stałej Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie

Kontakty między bibliotekami, archiwami i muzeami polskimi na Zachodzie aż do początku lat siedemdziesiątych XX wieku były sporadyczne, co wynikało m.in. z konkurencji w walce o środki finansowe. Dopiero spotkanie przedstawicieli trzech instytucji: Biblioteki Polskiej (Paryż), Towarzystwa Historyczno-Literackiego (Paryż) i Instytutu Polskiego Muzeum im. Generała Sikorskiego (Londyn) zapoczątkowało od 1977 roku współpracę

¹⁴ H.M. Pappius: *Biblioteka Polska w Montrealu — 60 lat w służbie kulturze polskiej w Kanadzie*. W: XXVI Sesja Stałej Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie: 9—12 września 2004 roku. [Kraków 2004], s. 67.

¹⁵ Np. P.M. Mojski: *Początki kartografii Polski dotyczącej. Najstarsze mapy w kolekcji Cartographia Rapperswiliana Polonorum w Muzeum Polskim w Rapperswilu*. „Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich” 1997, z. 8, s. 59—64.

¹⁶ Np. K. Okopień-Strite: *Biblioteka Polska w Rapperswilu*. „Wydawca” 1994, nr 10, s. 19—20; W. Kantak: *Działalność biblioteki Muzeum Polski Współczesnej w Rapperswilu w latach 1939—1945*. „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Bibliologia” 1998, z. 2/3, s. 198—218; D. Żurkowska, P. Mojski, Ł. Morkowska: *Polska cała. Katalog starych książek, map i rycin XV—XIX wieku Polski dotyczących w zbiorach Muzeum Polskiego w Rapperswilu z kolekcji Romana Umiastowskiego*. Rapperswil 1999.

różnych polonijnych instytucji. Od 1979 roku ich spotkania, których uczestnikami są obecnie przedstawiciele dziewiętnastu instytucji z siedmiu krajów¹⁷, odbywają się systematycznie pod nazwą Stała Konferencja Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie (MABPZ)¹⁸. Zrzeszone w Stałej Konferencji organizacje dążą do umacniania współpracy między instytucjami członkowskimi, prowadzą wymianę doświadczeń, jak również wspomagają się w zbieraniu poloników. Promocji placówek służy wspólna akcja informacyjna i wzajemne przedstawienie dorobku instytucji członkowskich. W tym celu m.in. są organizowane Sesje Plenarne, wspólne ekspozycje oraz publikowane biuletyny, materiały naukowe czy też wydawnictwa informacyjne lub materiały z sympozjów i konferencji¹⁹.

Wśród członków Stałej Konferencji MABPZ wyróżnić można trzy zasadnicze struktury własnościowe: instytucje kościelne i z Kościołem związane; instytucje należące do organizacji lub fundacji polonijnych lub z Polonią związane; prywatne muzeum²⁰.

Omówione wcześniej cztery biblioteki są członkami Stałej Konferencji MABPZ. Z instytucjami kościelnymi i Kościołem związane jest z kolei Muzeum Księży Marianów w Fawley Court, koło Henley (niedaleko Londynu), które obecnie nosi imię twórcy tego muzeum — ks. Józefa Jarzębowskiego (1897—1964), nauczyciela i wychowawcy młodzieży, kolekcjonera, poety. Początkowo instytucja funkcjonowała jako muzeum przyszkolne, dla którego zbiory J. Jarzębowski zaczął zwozić do Wielkiej Brytanii w końcu lat pięćdziesiątych XX wieku. Były to głównie przedmioty związane z powstaniem styczniowym, pamiątki po królach, literatach, bohaterach narodowych, jak również autografy literackie, książki, dokumenty staropolskie. Później istotnym sposobem pomnażania zbiorów były dary nadsyłane przede wszystkim przez Polonię z Wielkiej Brytanii²¹. Obecnie placówka otwarta jest dla wszystkich zwiedzających. Jak podkreśliła Maria Wrede, w działalności i zbiorach Muzeum odnajdywana jest nie tylko „dokumentacja emigracyjnych losów, doznanych krzywd, także muzeum ziemi ojczystej i symboliczne sanktuarium miłości Boga i Ojczyzny”²². O początkach

¹⁷ <http://www.biblioteka.info/mabpz/>. [Dostęp: 20 listopada 2007 roku].

¹⁸ J.S. Morkowski: *Pół wieku instytucji kultury polskiej na Zachodzie*. „Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich” 1997, z. 8, s. 20—24.

¹⁹ Zob. przyp. 17.

²⁰ I d e m: *Pół wieku instytucji kultury polskiej...*, s. 20—24.

²¹ *Polskie instytucje za granicą...*, s. 226.

²² M. Wrede: *Polskie muzeum w angielskiej rezydencji. Muzeum Księży Marianów w Fawley Court w Wielkiej Brytanii*. W: *Muzea — rezydencje w Polsce. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej w Muzeum Zamoyskich w Kozłowie 14—16 października 2004*. [Red. K. Kornacki i in.]. Kozłówek 2004, s. 551. Obecnie Muzeum nie jest już członkiem Stałej Konferencji MABPZ.

funkcjonowania Muzeum i biblioteki (w tym kolekcji rękopisów) pisały m.in. Anna Milewicz²³ i M. Wrede²⁴.

Instytut Józefa Piłsudskiego w Londynie zajmuje się m.in. gromadzeniem zbiorów (w znacznym stopniu dzięki darom), dokumentów i relacji historycznych, zbiorów muzealnych i bibliotecznych związanych z przedmiotem badań Instytutu, czyli dotyczących osoby Józefa Piłsudskiego i Legionów. Oprócz bogatego zbioru archiwaliów dysponuje księgozbiorem zawierającym publikacje na temat historii Polski od początków XIX wieku do czasów współczesnych²⁵.

Z kolei przynajmniej częściową charakterystykę kolekcji Instytutu Józefa Piłsudskiego w Ameryce przynosi opracowany przez Janusza Ciska przewodnik po Instytucie i jego zbiorach²⁶. Jednak, według Iwony Drag-Korygi i Pawła Pietrzyka, informator ten zawiera „sporo nieścisłości w opisie liczby jednostek archiwalnych w poszczególnych zespołach i w zasadzie, po przeprowadzonym skontrum, w dużej części [jest] nieaktualny”²⁷. Badania nad zbiorami archiwalnymi i bibliotecznymi Instytutu prowadziła także m.in. Grażyna Jonkajtys-Luba²⁸.

W Stałej Konferencji zrzeszony jest również Polski Instytut Naukowy w Ameryce (PIASA). Stał się on przedmiotem badań i analiz m.in. Stanisława Flisa — stypendysty Polskiej Akademii Nauk — który opracował informator *Polski Instytut Naukowy w Ameryce. Przewodnik po zbiorach archiwalnych* (Warszawa 2004), zawierający także dzieje biblioteki i archiwum. Autor zwrócił uwagę na początkową przypadkowość kolekcji — wynikała ona głównie z braku funduszy przeznaczanych na zakup nabytków. Obecnie charakter zbiorów jest ściśle związany z działalnością naukową Instytutu, z przewagą opracowań i publikacji z nauk humanistycznych (w tym dotyczących głównie historii Polski, historii prawa, socjologii, dziejów Polonii oraz polskiej literatury pięknej). Podobną tematykę podjął S. Flis w artykule *Archiwum Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce*²⁹, przy-

²³ A. Milewicz: *Bielany nad Tamizą*. „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej” 2001, [nr] 2, s. 39—40; Eadem: *Geneza powstania Muzeum Księży Marianów w Fawley Court pod Londynem*. W: *Konserwacja XXI wieku*. [Red. B. Drewniewska-Idziak i in.]. Warszawa 2003, s. 203—207.

²⁴ M. Wrede: *Polskie muzeum w angielskiej rezydencji...*, s. 551—563.

²⁵ *Polskie instytucje za granicą...*, s. 216—219; J. Zuziak: *Instytut Józefa Piłsudskiego w Londynie*. Londyn 2002, s. 240—241.

²⁶ J. Cisek: *Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce i jego zbiory*. Warszawa 1997, s. 259—264.

²⁷ *Polskie instytucje za granicą...*, s. 131.

²⁸ G. Jonkajtys-Luba: *Instytut Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku. Pięćdziesięciolecie istnienia*. „Przegląd Wschodni” 1994, T. 3, z. 2, s. 291—309.

²⁹ S. Flis: *Archiwum Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce*. W: *100 [Sto] lat Archiwum Państwowego w Gdańsku*. [Oprac. red. A. Przywuska, I. Rdzanek]. Gdańsk 2001, s. 107—126.

noszącym informacje m.in. o bibliotece tej instytucji. Z kolei sprawozdania z działalności Instytutu, w tym także prac bibliotecznych, przedstawił Tadeusz Gromada, dyrektor placówki³⁰.

Wśród znanych instytucji książki polskiej znajduje się Centralne Archiwum Polonii w Orchard Lake, sięgające swymi dziejami początku XX wieku i Polonijnych Zakładów Naukowych Seminarium Polskiego w Orchard Lake. Funkcjonują one do dnia dzisiejszego i są ośrodkami badawczymi nad duszpasterstwem i dziejami Polonii³¹. Autorem licznych opracowań na temat działalności instytucji Archiwa, Biblioteki i Muzea Polonii w Orchard Lake jest m.in. ks. Roman Nir, dyrektor Archiwum. Zajął się on opracowaniem zarówno historii i współczesności biblioteki, jak i jej poszczególnych zasobów³².

O roli biblioteki Instytutu Polskiego i Muzeum im. Generała Sikorskiego czytamy m.in. w *Polskiej historiografii wojskowej w Wielkiej Brytanii w latach 1939—1990* Janusza Zuziaka (Warszawa 2001). Badacz podkreślił, że założona w 1939 roku biblioteka w latach II wojny światowej realizowała głównie zadania propagandowo-informacyjne, służące wspieraniu wysiłków polskich władz emigracyjnych. Po zakończeniu wojny charakter biblioteki uległ przekształceniu w kierunku naukowym. Biblioteka po przekazaniu (zwłaszcza ze względu na brak funduszy na utrzymanie całej kolekcji) części zbiorów m.in. do Biblioteki Polskiej w Londynie³³ wyspecjalizowała się w gromadzeniu materiałów o historii i udziale Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w II wojnie światowej. Badania nad biblioteką podjęli m.in. Bolesław Bokszczanin i Magdalena Szkuta³⁴, która przeanalizowała kolekcję Almy Tademy. Autorka ta zwróciła uwagę na charakter księgozbioru, świadczący o zainteresowaniach i pasjach kolekcjonerki. Podkreślić jed-

³⁰ Zob. np.: T. Gromada: *Działalność Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce (Polish Institute of Arts and Science of America, PIASA) w okresie od czerwca 2000 do czerwca 2001*. „Rocznik Polskiej Akademii Umiejętności” 2000/2001 [druk 2002], s. 217. Inne sprawozdania z działalności Instytutu autor publikował w innych numerach rocznika, np. w 1999/2000 [druk 2001].

³¹ *Polskie instytucje za granicą...*, s. 91—92.

³² R. Nir: *Archiwa, biblioteki i muzea Polonii w Orchard Lake*. W: *Materiały XV Sesji Stałej Konferencji Archiwów, Bibliotek i Muzeów Polskich na Zachodzie*, 23—26.9.1993. [Red. M. Jagosz]. Rzym 1994, s. 110—114; R. Nir: *Archiwa, Biblioteki i Muzea Polonii w Orchard Lake*. W: *Polacy w cywilizacjach świata*. Red. N. Kosparek, N.P. Prokop. Olsztyn 1999, s. 28—53; R. Nir: *Katalog kolekcji dr. Edwarda i Lody Różańskich w Orchard Lake*. Orchard Lake 1991.

³³ J. Szmidt: *Biblioteki polskie we współczesnym Londynie...*, s. 42—44.

³⁴ B. Bokszczanin: *Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego*. W: *Muzea, biblioteki i archiwa polskie na Zachodzie*. [Kom. red. H. Fokciński i in.]. Londyn 1991, s. 61—72; M. Szkuta: *Kolekcja Almy Tademy w zbiorach bibliotecznych Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego*. W: *Materiały XV Sesji Stałej Konferencji...*, s. 145—151.

nak trzeba, że biblioteka Instytutu Polskiego i Muzeum im. Generała Sikorskiego, posiadająca ponad 20 000 tomów wydawnictw fachowych, jak również bogaty zbiór starodruków³⁵, których profil określają potrzeby naukowe Polonii, rzadko była przedmiotem prowadzonych badań.

Tematyka referatów przedstawianych na spotkaniach Stałej Konferencji jest bardzo szeroka. Materiały z sesji Stałej Konferencji³⁶ są zatem cennym dokumentem do poznania nie tylko problemów bibliotekarstwa polonijnego, ale także do wszechstronnej analizy działalności polonijnych instytucji.

Pozostałe biblioteki polonijne w krajach Europy Zachodniej oraz Ameryki Północnej i Południowej

Jadwiga Szmidt w opracowaniu *Biblioteki polskie we współczesnym Londynie* (Warszawa 1998) opisała najważniejsze londyńskie biblioteki polonijne, zarówno w ujęciu historycznym, jak i współczesnym, podkreślając ich rolę w promocji kultury polskiej poza granicami Polski. Autorka podzieliła placówki na instytucje naukowe (np. Biblioteka Instytutu Kultury Polskiej), publiczne (Centrala Bibliotek Ruchomych, stanowiąca obecnie dział Biblioteki Polskiej), parafialne (np. biblioteka parafii pw. Jezusa Miłosiernego) i szkolne (np. Biblioteka Szkoły Polskiej im. Lotników Polskich przy Ambasadzie RP w Londynie).

Biblioteka Instytutu Kultury Polskiej, odgrywająca rolę księżnicy naukowej i publicznej, nie stała się dotychczas przedmiotem dokładnych analiz. Wartościowy przyczynek przedstawił Witold Król, który opisał rolę instytucji na tle działalności Instytutu. Autor nie tylko podkreślił zmieniającą się rolę tej placówki oraz Polonii brytyjskiej, z adresata przedsięwzięć kulturalnych na ich pomysłodawcę i organizatora, pełniącego patronat nad imprezami polskiej kultury. Scharakteryzował także różnorodną tematykę i formalnie kolekcję biblioteki, w której na szczególną uwagę zasługują materiały przeznaczone do nauki języka polskiego (w tym m.in. wydawnictwa obrazkowe, podręczniki, książki zawierające uproszczone słownic-

³⁵ *Polskie instytucje za granicą...*, s. 223.

³⁶ Np.: *Materiały XXI Sesji Stałej Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie, 23–26 września 1999 r.* Rzym—Kraków 1999.

two czy bajki) oraz dokumenty fotograficzne i filmowe, jak również muzyka³⁷.

Analizy bibliotek polonijnych w Buffalo w Stanach Zjednoczonych dokonała Katarzyna Semen³⁸, a Thomas Duszak opisał księgozbiór Towarzystwa Czytelni Polskiej za lata 1898—1998³⁹.

Biblioteki polonijne jako jeden z rodzajów instytucji obiegu książki polskiej w Niemczech stały się przedmiotem analiz Marii Kalczyńskiej. Najpełniejsze opracowanie wyników jej badań stanowi *Kultura książki polskiej w Niemczech*⁴⁰. Omówiono tu m.in. biblioteki katolicko-oświatowe, organizacji i instytucji polonijnych (np. Biblioteka Polska w Monachium), popularnonaukowe — polskich instytutów kultury (biblioteka przy Polskim Instytucie Kultury w Berlinie, biblioteka Polskiego Instytutu w Lipsku), a także prywatną kolekcję poloników, będącą własnością Tomasza Niewodniczańskiego z Bitburga. Biblioofil ten posiada m.in. wydawnictwa historyczne dotyczące Polski, cenne polskie starodruki, kolekcję wczesnych wydań *Biblii* w języku polskim oraz atlasy⁴¹. Częstkową wiedzę na temat polskich bibliotek w Niemczech dają także opracowania Witolda Molika — pisze on o bibliotekach polskich organizacji studenckich⁴², i Anastazego Nadolnego, który zajął się zbiorami i funkcjami parafialnej biblioteki, założonej przy kościele w Hamburgu w 1978 roku⁴³.

Ważnymi ośrodkami kultury i nauki polskiej są Stacje Naukowe PAN, znajdujące się m.in. w Paryżu i Rzymie. Działalność i zbiory ich bibliotek zbadali m.in. Anna Szabat-Bilińska i Krzysztof Żaboklicki⁴⁴ (pisali o rzym-

³⁷ W. Król: *Biblioteka w modelu działalności Instytutu Kultury Polskiej w Londynie*. W: *Przestrzenie informacji*. Red. W. Krzezińska i P. Nowak. Poznań 2002, s. 79—87. Obecnie biblioteka ta jest zamknięta. Zob. <http://www.polishculture.org.uk/library.html>. [Dostęp 28.12.2007].

³⁸ K.E. Semen: *Sukces Emigranta*. Buffalo 2003.

³⁹ T. Duszak: *Sto lat: Towarzystwo Czytelni Polskiej 1898—1998*. Camp Hill 1998.

⁴⁰ M. Kalczyńska: *Kultura książki polskiej w Niemczech. Instytucje twórców, produkcji, upowszechniania, promocji i obiegu w ostatnim dwudziestolecu XX wieku*. Katowice 2004.

⁴¹ Ibidem, s. 174—189. Zob. też m.in.: Eadem: *Upowszechnianie kultury polskiej w Nadrenii Północnej-Westfalii z perspektywy lat dziewięćdziesiątych XX w.* „Śląsk Opolski” 2003, nr 1, s. 41—47.

⁴² W. Molik: *Polskie peregrynacje uniwersyteckie do Niemiec 1871—1914*. Poznań 1989, s. 164—168.

⁴³ A. Nadolny: *Sto lat polskiego duszpasterstwa w Hamburgu 1891—1991*. Hamburg 1992, s. 144—149.

⁴⁴ A. Szabat: *Biblioteki Stacji Naukowej PAN w Rzymie*. „Przegląd Biblioteczny” 1998, z. 2/3, s. 175—190; K. Żaboklicki: *Księgozbiór [Biblioteki] Stacji Naukowej PAN w Rzymie*. „Przegląd Biblioteczny” 1994, z. 1/2, s. 109—111.

skiej placówce) oraz Adam Gałkowski, który scharakteryzował paryską bibliotekę. Badacz ten zwrócił uwagę na kierunek gromadzenia zbiorów, który wyznaczają: informacja naukowa, informacja o współczesnej Polsce i jej miejscu w Europie, jak również nauki społeczne, historia, ekonomia i prawo. Na charakter kolekcji wpływają także szeroko pojmowane stosunki polsko-francuskie⁴⁵.

Bardzo rzadko prezentowano na łamach PBB wyniki badań nad polskimi bibliotekami znajdującymi się w Ameryce Południowej, np. w Argentynie. Na tematykę tę zwróciła uwagę Krystyna Woysław, pisząc o funkcjach Biblioteki Polskiej im. Domeyki w Buenos Aires⁴⁶. Instytucja ta odgrywa rolę zarówno biblioteki, jak i muzeum. Gromadzone są zatem nie tylko wydawnictwa, materiały archiwalne, ale też np. dzieła sztuki i medale. Do głównych działów w księgozbiorze należą: polonika, Polonia, historia powszechna i historia Polski, nauki społeczne, kultura i oświata, literatura polska, emigracyjna i latynoamerykańska w polskim tłumaczeniu, encyklopedie i słowniki.

Podkreślić trzeba, że niektóre publikacje, których opisy odnaleziono na łamach PBB, podejmują tematykę bibliotek jako jednego z przejawów życia społeczno-kulturalnego Polonii. Takie podejście odnajdujemy, słusznie, w opracowaniu *Polskie organizacje we Francji. Na podstawie dokumentacji Klubu Polskiego w Rosières (dep. Cher) w latach 1923—1939* (Warszawa 2002) Macieja Matrasia.

Dla poznania pełnej historii bibliotekarstwa polonijnego niezbędna jest wiedza o bibliotekach już nieistniejących. Badania nad księgozbiorem teologów polskich z Ołomuńca i Widnawy prowadziła m.in. Weronika Pawłowicz⁴⁷. Podkreśliła ona skuteczność tej kolekcji w utrzymywaniu polskości wśród przyszłych księży, którzy po uzyskaniu święceń pracowali w parafiach na Śląsku Cieszyńskim. Niemalą zasługę w tworzeniu kolekcji odegrał ks. Mateusz Opolski, którego działalnością bibliotekarską zajął się ks. Jan Szymik⁴⁸. Z kolei o bibliotekach polskich organizacji studenckich pisał Witold Molik w *Polskich peregrynacjach uniwersyteckich do Niemiec*

⁴⁵ A. Gałkowski: *Problematyka polonijna w działalności Stacji Polskiej Akademii Nauk w Paryżu*. W: *Materiały XXI Sesji Stałej Konferencji...*, s. 111—121.

⁴⁶ K. Woysław: *Funkcje Biblioteki Polskiej im. Domeyki w Argentynie*. W: *Tożsamość oraz percepcja Polski i polskości w środowiskach Polonii latynoamerykańskiej*. Red. M. Malinowski. Warszawa 2000, s. 214—219.

⁴⁷ W. Pawłowicz: *Polski księgozbiór teologów wrocławskich w Ołomuńcu i Widnawie*. W: *Śląskie miscellanea: literatura — folklor*. T. 4. Red. J. Malicki i K. Heńska-Kwaśniewicz. Warszawa 1992, s. 49—57.

⁴⁸ J. Szymik: *Ks. dr M. Opolski — założyciel polskiej biblioteki w Ołomuńcu*. W: *Ks. dr Mateusz Opolski — jeden z pierwszych i najznamienitszych budzicieli polskości na Śląsku Cieszyńskim*. [Red. A. Szczygieł]. Bielsko-Biała 1998, s. 27—30.

1871—1914 (Poznań 1989). Oskar Stanisław Czarnik omówił natomiast polskie biblioteki polonijne w XVIII—XIX wieku na tle zagranicznego mecenatu kulturalnego⁴⁹.

Biblioteki polonijne w krajach byłego Związku Radzieckiego i byłych krajów socjalistycznych

Niebagatelne znaczenie w historii bibliotekarstwa polonijnego odegrały biblioteki tworzone na Zaolziu, na Śląsku Cieszyńskim, słynącym m.in. z tradycji czytelniczych. Problematyka tych kolekcji najczęściej przewijała się w publikacjach Heleny Legowicz z Oddziału Literatury Polskiej Biblioteki Regionalnej w Karwinie. Pisała ona zarówno o dziejach tych zbiorów, jak i o współczesnych problemach oraz tendencjach i możliwościach rozwoju⁵⁰. Literaturę tę uzupełniają publikacje Zenona Jasińskiego⁵¹ na temat czytelni katolickich i bibliotek tworzonych przez Związek Niewiast Katolickich.

Studia nad polskimi bibliotekami na Litwie prowadził głównie Zdzisław Gębołyś. Badał on polskie szkoły i ich biblioteki, jak również księgozbiór biblioteki utworzonej w 1999 roku przy Zarządzie Miejskim Związku Polaków na Litwie⁵². Dziejami polskich bibliotek zainteresowała się także Stefania Walasek, która scharakteryzowała aktywność placówek otwieranych na Litwie na początku XX wieku przez Towarzystwo „Oświata”⁵³. Problemami tworzenia polskich bibliotek zajął się także Jerzy Morawski, który przedstawił placówki litewskie i łotewskie⁵⁴.

⁴⁹ O.S. Czarnik: *Opieka, wsparcie czy samopomoc? Z problemów mecenatu kulturalnego na obczyźnie*. W: *Z dziejów mecenatu kulturalnego w Polsce*. Red. J. Kosteci. Warszawa 1999, s. 249—298.

⁵⁰ Np. *Polskie biblioteki publiczne na Zaolziu. Stan dzisiejszy i perspektywy rozwoju*. W: *Książka na Śląsku w latach 1959—1989*. Red. M. Pawłowiczowa. Katowice 1999, s. 268—273.

⁵¹ Z. Jasiński: *Wkład polskich organizacji wyznaniowych na Zaolziu a życie społeczno-kulturalne regionu*. W: *Kwestie wyznaniowe w społecznościach wielokulturowych*. Red. T. Lewowicki, A. Różańska i U. Klajmon. Cieszyn 2002, s. 301—302.

⁵² Z. Gębołyś: *Biblioteka Polska w Wilnie*. „Bibliotekarz” 1993, nr 11, s. 26—27; Idem: *Biblioteka Szkoły Średniej nr 11 im. Adama Mickiewicza w Wilnie*. „Poradnik Bibliotekarza” 1994, nr 10, s. 1—5.

⁵³ S. Walasek: *Działalność Towarzystwa „Oświata” na Litwie w latach 1906—1908*. W: *Z tradycji polskiej teorii i praktyki andragogicznej*. Red. E. Sapia-Drewniak i A. Stopińska-Pająk. Toruń 1997, s. 99—107.

⁵⁴ J. Morawski: *Poczytaj bracie*. „Przegląd Tygodniowy” 1989, nr 18, s. 8—9.

Podkreślić trzeba, że liczne biblioteki mogły powstać tylko dzięki zaangażowaniu Polaków w akcję zbierania polskiej literatury. Takie działania podjęli m.in. studenci Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, umożliwiając tym samym otwarcie polskiej biblioteki przy Towarzystwie Kultury Polskiej Ziemi Lwowskiej w Stryju na Ukrainie. Doniesienia z prowadzonych działań można odnaleźć na łamach „Nowej Biblioteki” (2001, nr 1).

O sytuacji Polaków i ich dostępie do polskiego piśmiennictwa na Bukowinie pisał m.in. Marius Petraru⁵⁵, który podkreślił, że życie kulturalne Polaków skupiało się wokół powstałego w 1869 roku. Towarzystwa Polskiej Bratniej Pomocy i Czytelni Polskiej w Czerniowcach.

Pozostałe publikacje poświęcone działalności bibliotek polonijnych

Cennym źródłem do badań nad polskimi bibliotekami polonijnymi są na pewno publikacje wspomnianego już A. Kłossowskiego, których wybór zamieszczono w *Książce polskiej na obczyźnie. XX wiek* (Toruń 2003). Jak czytamy we wstępie – w zaledwie dziesięciu artykułach badacz pisał o ponad 1 200 osobach oraz kilkuset instytucjach polonijnych. Można powiedzieć, że lektura *Książki...* stanowi swego rodzaju kompendium wiedzy o polskich bibliotekach i innych instytucjach rozpowszechniania polskiej książki za granicą.

W literaturze przedmiotu można wyróżnić publikacje, które podejmują problemy bibliotekarstwa polonijnego w sposób całościowy, np. Danuta Sieradzka omówiła biblioteki zaprezentowane na łamach „Biuletynu Stowarzyszenia »Wspólnota Polska«” — m.in. Bibliotekę Polską w Paryżu i Bibliotekę Polską im. Ignacego Domeyki w Buenos Aires⁵⁶. Z kolei Kazimierz Stachurski ukazał działalność bibliotek polonijnych na tle innych polskich instytucji działających na obczyźnie⁵⁷. Z ogólnych opracowań na temat

⁵⁵ M. Petraru: *Polacy na Bukowinie w latach 1775–1918. Z dziejów osadnictwa polskiego*. Tłum. A. Kaźmierczak. Kraków 2004.

⁵⁶ D. Sieradzka: *Biblioteki polonijne na obczyźnie na łamach „Biuletynu Stowarzyszenia »Wspólnota Polska«”*. W: *Nadzieje, złudzenia, rzeczywistość. Studia z historii Polski XX wieku. Księga dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wyrwie*. Red. W. Hładkiewicz i M. Szczerbiński. Gorzów Wielkopolski 2004, s. 417–420.

⁵⁷ K. Stachurski: *Dziedzictwo narodowe Polaków poza granicami kraju: muzea, archiwa i biblioteki polskie na Zachodzie*. „Spotkania z Zabytkami” 2001, nr 5, s. I–VIII.

funkcjonowania polskich bibliotek polonijnych od XVIII do XX wieku należy wymienić publikacje autorstwa Barbary Bieńkowskiej, Oskara Stanisława Czarnika i A. Kłossowskiego⁵⁸.

Analizy funkcjonowania polskich instytucji bibliotecznych działających poza granicami kraju, wprawdzie jeszcze niezbyt rozległe, koncentrują się również na właściwym zabezpieczeniu księgozbiorów, ich konserwacji, jak też na zapewnieniu naukowcom właściwego dostępu do zbiorów⁵⁹. Podkreślić trzeba, że dzięki programowi „Librarius” (1995—1999) możliwe okazało się udzielenie wsparcia — poza instytucjami działającymi w kraju — dwóm placówkom polonijnym: Bibliotece Polskiej w Londynie i Bibliotece Polskiej w Paryżu. W pierwszej z nich powiększono powierzchnię biblioteczną, a w paryskiej bibliotece — subwencję przeznaczono na odnowienie magazynu rękopisów i przystosowanie go do współczesnych realiów. Przypomnieć trzeba, że magazyn mieści się w byłej stajni w osiemnastowiecznym budynku na Wyspie św. Ludwika, gdzie złożono zbiory przed wybuchem II wojny światowej⁶⁰.

Zakończenie

Coraz częściej w literaturze podejmowany jest problem współczesnej funkcji i roli bibliotek i innych instytucji polonijnych. Według Janusza S. Morkowskiego skończyła się służebna rola tych placówek w wymiarze walki politycznej, ale pozostała inna funkcja — służba sprawie polskiej jako ambasadorów kultury polskiej na obczyźnie i ewentualna praca ze specjalistycznymi instytucjami w Polsce⁶¹. W tym zakresie cenna jest szczególnie działalność Stacji Naukowej Polskiej Akademii Nauk w Paryżu⁶². Janusz S. Morkowski zaproponował nawet m.in. wyspecjalizowanie się bibliotek w gromadzeniu piśmiennictwa z określonej tematyki. Tak np.

⁵⁸ B. Bieńkowska: *Dziesięć lat z życia bibliotek polonijnych (1938—1948)*. „Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi” 2002, T. 20, s. 79—88; O.S. Czarnik: *Opieka, wsparcie czy samopomoc?...*, s. 249—298; A. Kłossowski: *Biblioteki polskie na obczyźnie*. Warszawa 1992.

⁵⁹ Np. M. Wrede: *Polskie muzeum w angielskiej rezydencji...*, s. 560.

⁶⁰ *Program Librarius 1995—1999*. Toruń 2001, s. 3, 261—267.

⁶¹ J.S. Morkowski: *Pół wieku instytucji kultury polskiej na Zachodzie*. „Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich” 1997, z. 8, s. 27.

⁶² A. Marszałek, J. Marszałek-Kawa: *Polska Stacja Naukowa w Paryżu (1893—1993)*. W: *Wokół historii i polityki*. Red. S. Ciesielski [i in.]. Toruń [2004], s. 533.

w Paryżu oprócz Biblioteki Polskiej działa Instytut Polski, gromadzący m.in. polską beletrystykę, której zbiór zaspokaja potrzeby lokalnej społeczności. W tej sytuacji Biblioteka Polska powinna skupić się przede wszystkim na kolekcjonowaniu publikacji z zakresu historii polskiej XIX wieku. Wydania te stanowią trzon badań i działalności prowadzonych w placówce⁶³. Za pozytywny wynik dokonujących się przeobrażeń należy uznać włączenie zbiorów Biblioteki Polskiej w Londynie do zasobów światowych dzięki przyznaniu jej od 1995 roku funkcji Centrali Bibliotek Ruchomych⁶⁴.

Tematyka polonijnego bibliotekarstwa, jak wynika z piśmiennictwa zarejestrowanego na łamach PBB, znajduje dość ważne miejsce w literaturze bibliotekarskiej. Można zauważyć stale rosnące zainteresowanie tymi zbiorami, o czym może też świadczyć praca zbiorowa wydana pod redakcją Marii Kalczyńskiej i Danuty Sieradzkiej pt. *Biblioteki polskie za granicą. Przeszłość i współczesność* (Katowice 2007).

⁶³ J.S. Morkowski: *Pół wieku...*, s. 30.

⁶⁴ A.M. Stefanicka: *Centrala Bibliotek Ruchomych w Londynie*. „Bibliotekarz” 1998, nr 1, s. 18—19.

